GENERALINIO ADVOKATO
EVGENI TANCHEV IŠVADA,
pateikta 2021 m. liepos 15 d.[1]

Byla C-869/19

L
prieš
Unicaja Banco, S.A., buvusį Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria, S.A.U.

(*Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – 6 straipsnio 1 dalis – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai – 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980) – Sąlygos pripažinimo negaliojančia restitucijos padarinių apribojimas laiko atžvilgiu – Apeliacinį skundą nagrinėjančio nacionalinio teismo atliekamos kontrolės apimtis – Principas, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys – Ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principas – *Reformatio in peius* draudimo principas – *Res judicata* principas – Termino praleidimas“

I. Įžanga

1. Šis *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija, toliau – Aukščiausiasis Teismas) prašymas pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais[2] aiškinimo. Prašymas pateiktas per kasacinį procesą, kuris buvo pradėtas prieš didžiajai kolegijai priimant 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.*[3]. Tame sprendime Teisingumo Teismas iš esmės konstatavo, kad Aukščiausiojo Teismo suformuota jurisprudencija, pagal kurią sumų, kurias vartotojai nepagrįstai sumokėjo bankams pagal nesąžiningą sąlygą (vadinamąją apatinės ribos sąlygą), grąžinimas apribotas laiko atžvilgiu, prieštarauja Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai, kurioje nurodyta, kad nesąžiningos sąlygos vartotojui nėra privalomos, todėl vartotojai turi teisę į tai, kad visos pagal tokią nuostatą sumokėtos sumos būtų jiems grąžintos.

2. Šioje byloje kilusios problemos esmę sudaro tai, kad apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriame, remiantis minėta nacionaline jurisprudencija, sumokėtų sumų grąžinimas apribotas laiko atžvilgiu, padavė tik bankas, ne vartotojas, o Teisingumo Teismas Sprendimą *Gutiérrez Naranjo* priėmė apeliacinio skundo padavimo terminui jau pasibaigus,

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288.

[3] C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980 (toliau – Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*). Žr. šios išvados 50 punktą.

tačiau apeliacinį skundą nagrinėjusiam teismui sprendimo dar nepriėmus. Todėl pagrindinis klausimas, į kurį turi atsakyti Teisingumo Teismas, yra tai, ar sprendimą dėl apeliacinio skundo tokiomis aplinkybėmis priimantis nacionalinis teismas privalo priteisti grąžinti visas vartotojo nepagrįstai sumokėtas sumas savo iniciatyva, laikydamasis Sprendimo *Gutiérrez Naranjo* ir nepaisydamas tam tikrų nacionalinės proceso teisės principų, įskaitant principą, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principą ir *reformatio in peius* draudimo principą, kurie gali būti aiškinami kaip neleidžiantys teismui taip elgtis.

3. Šią bylą Teisingumo Teismas nagrinėja tuo pat metu kaip ir keturias kitas bylas (C-600/19, C-693/19, C-725/19 ir C-831/19), kuriose šiandien skelbiamos mano išvados. Tose bylose nagrinėjami Ispanijos, Italijos ir Rumunijos prašymai priimti prejudicinius sprendimus, taip pat sprendžiami panašūs ir potencialiai opūs klausimai dėl nacionalinio teismo pareigos nagrinėti sutarčių sąlygų nesąžiningumą savo iniciatyva (*ex officio*), remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, kurioje aiškinama Direktyva 93/13 ir ryšys su nacionalinės teisės sistemomis, apimties.

4. Todėl ši byla suteikia Teisingumo Teismui galimybę plėtoti savo jurisprudenciją dėl Direktyvos 93/13 ir visų pirma išaiškinti klausimus dėl minėtų nacionalinės proceso teisės principų taikymo pagal minėtą direktyvą atliekant nesąžiningų sąlygų teisminę kontrolę.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

5. Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“

B. Ispanijos teisė

6. *Código Civil español* (toliau – Civilinis kodeksas) 1303 straipsnyje nustatyta:

„Pripažinus prievolę negaliojančia, sutarties šalys privalo viena kitai grąžinti turtą, kuris buvo sutarties dalykas, iš jo gautus vaisius ir atlyginti to turto vertę su palūkanomis, nepažeidžiant tolesnių straipsnių“.

7. *Ley de Enjuiciamiento Civil* (toliau – Civilinio proceso kodeksas) 216 straipsnyje nustatyta:

„Civilinių bylų teismai sprendžia bylas remdamiesi šalių nurodytais faktais, pateiktais įrodymais ir reikalavimais, išskyrus konkrečius atvejus, kai įstatyme nurodyta kitaip.“

8. Civilinio proceso kodekso 218 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„1. Teismo sprendimai turi būti aiškūs ir tikslūs, atitikti šalių prašymus ir kitus reikalavimus, laiku pateiktus vykstant procesui. Juose išdėstoma tai, ką šalys prašė pripažinti, atmetami arba patenkinami atsakovo reikalavimai ir išsprendžiami visi klausimai, dėl kurių šalys ginčijosi.

Teismas negali nukrypti nuo ieškinio dalyko ir atsižvelgti į kitokias faktines ar teisines aplinkybes, negu siekė šalys; jis turi priimti sprendimą remdamasis byloje taikytinomis teisės normomis, net jei bylos šalys jų tiksliai necitavo ir jomis nesirėmė“.

9. Civilinio proceso kodekso 412 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Ieškinyje, atsiliepime į ieškinį ar (atitinkamu atveju) priešieškinyje nurodyto bylos dalyko šalys vėliau nebegali keisti“.

10. Civilinio proceso kodekso 465 straipsnio 5 dalyje nustatyta:

„Nutartys ar sprendimai apeliacinėje instancijoje turi būti priimami tik dėl tų aspektų ir klausimų, kurie pateikti apeliacijoje ir, jei tai taikoma, 461 straipsnyje nurodytame atsiliepime į apeliacinį skundą arba priešpriešiniame apeliaciniame skunde. Sprendimai negali pakenkti apeliantui, nebent taip nutinka patenkinus pradinio atsakovo pateiktą priešpriešinį apeliacinį skundą dėl sprendimo“.

III. Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudicinis klausimas

11. Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, 2006 m. kovo 22 d. finansų įstaiga *Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria, S.A.U.* (toliau – *Banco Ceiss*), kuri vėliau buvo prijungta prie *Unicaja Banco, S.A.* (toliau – *Unicaja Banco*), vartotojui L suteikė 120 000 EUR dydžio hipoteka užtikrintą paskolą šeimos būstui įsigyti. L paskolą turėjo grąžinti per 30 metų, sumokėdama 360 mėnesinių įmokų.

12. Remiantis *Banco Ceiss* parengtos paskolos sutarties bendrosiomis sąlygomis, pirmaisiais metais paskolai taikyta 3,350 % metinė palūkanų norma, o vėliau – kintamoji palūkanų norma, apskaičiuota prie dvylikos mėnesių EURIBOR normos pridėjus 0,52 %[4]. Vis dėlto į sutartį buvo įtraukta sąlyga, kad paskolos palūkanų norma jokiu atveju negali būti mažesnė negu 3 % per metus (toliau – apatinės ribos sąlyga). Kai 2009 m. EURIBOR palūkanų norma ženkliai sumažėjo, dėl šios sąlygos paskolos palūkanų norma negalėjo sumažėti daugiau negu iki 3 % per metus.

13. 2016 m. sausio mėn. L *Juzgado de Primera Instancia de Valladolid* (Pirmosios instancijos teismas, Valjadolidas, Ispanija, toliau – pirmosios instancijos teismas) pareiškė ieškinį *Banco Ceiss*, kuriame prašė pagal Ispanijos teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę perkelta Direktyva 93/13, apatinės ribos sąlygą pripažinti negaliojančia dėl to, kad ji yra nesąžininga, nes nepakankamai skaidri. L taip pat prašė priteisti iš *Banco Ceiss* grąžinti visą pagal minėtą apatinės ribos sąlygą nepagrįstai sumokėtą sumą. L dar pateikė alternatyvų reikalavimą priteisti iš *Banco Ceiss* grąžinti visą sumą, kurią jis gavo pagal minėtą sąlygą nuo 2013 m. gegužės 9 d.

[4] EURIBOR yra euro tarpbankinio skolinimo palūkanų norma. EURIBOR palūkanų normos – tai vidutinės palūkanų normos, už kurias bankai skolinasi lėšas eurais vienas iš kito.

14. 2016 m. birželio 6 d. sprendime (toliau – pirmosios instancijos sprendimas) pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad apatinės ribos sąlyga yra nesąžininga, nes yra nepakankamai skaidri, ir, remdamasis 2013 m. gegužės 9 d. Aukščiausiojo Teismo sprendime (Nr. 241/2013, toliau – 2013 m. gegužės 9 d. sprendimas) įtvirtinta jurisprudencija, priteisė iš *Banco Ceiss* grąžinti nuo 2013 m. gegužės 9 d. gautą sumą su palūkanomis. Teismas taip pat priteisė iš *Banco Ceiss* padengti bylinėjimosi išlaidas.

15. 2016 m. liepos 14 d. *Banco Ceiss* apskundė šį sprendimą apeliacine tvarka *Audiencia Provincial de Valladolid* (provincijos teismas, Valjadolidas, Ispanija, toliau – provincijos teismas). Jis ginčijo sprendimą, kuriuo iš jo priteista padengti bylinėjimosi išlaidas, motyvuodamas tuo, kad ieškinys buvo patenkintas ne visas, o tik iš dalies. L nesutiko su apeliaciniu skundu.

16. 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismas priėmė Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*[5], kuriame iš esmės konstatavo, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį tokia nacionalinė teismų praktika, kokia įtvirtinta 2013 m. gegužės 9 d. sprendimu ir pagal kurią nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia restitucijos padariniai yra ribojami laiko atžvilgiu ir pripažįstami tik dėl sumų, kurios buvo nepagrįstai sumokėtos po sprendimo, kuriuo konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo, negalima.

17. 2017 m. sausio 13 d. sprendimu provincijos teismas patenkino apeliacinį skundą motyvuodamas tuo, kad ieškinys buvo patenkintas tik iš dalies, ir panaikino sprendimą priteisti bylinėjimosi išlaidas iš *Banco Ceiss*. Teismas nesirėmė Sprendimu *Gutiérrez Naranjo* ir nekeitė pirmosios instancijos teismo sprendime padarytos išvados dėl restitucijos padarinių, susijusių su apatinės ribos sąlygos negaliojimu, nes apeliaciniame skunde to nebuvo prašoma.

18. L šį teismo sprendimą apskundė Aukščiausiajam Teismui kasacine tvarka. Kasaciniame skunde L teigia, kad netaikydamas Sprendimo *Gutiérrez Naranjo* ir savo iniciatyva nepriteisęs grąžinti visų sumų, kurios buvo gautos pagal apatinės ribos sąlygą, teismas savo sprendimu, be kitų nuostatų, pažeidė Ispanijos civilinio kodekso 1303 straipsnį (kuriuo reglamentuojami su sutartinių prievolių negaliojimu susiję restitucijos padariniai), aiškinamą kartu su Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad nesąžiningos sąlygos vartotojams yra neprivalomos. *Banco Ceiss* nesutiko su kasaciniu skundu ir atsakė, kad L nepadavė apeliacinio skundo dėl pirmosios instancijos sprendimo ir neužginčijo su apatinės ribos sąlygos negaliojimu susijusių restitucijos padarinių apribojimo laiko atžvilgiu, todėl provincijos teismas negalėjo priteisti, kad būtų grąžintos visos sumokėtos sumos.

19. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškino, kad 2013 m. gegužės 9 d. sprendime Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog apatinės ribos sąlygos, įtrauktos į tam tikras vartotojų ir bankų, kurie buvo atsakovai pagal kolektyvinį ieškinį, sutartis, negaliojo dėl to, kad buvo nepakankamai skaidrios, tačiau tų sąlygų negaliojimo restitucijos padarinius Aukščiausiasis Teismas apribojo laiko atžvilgiu nurodydamas, kad restitucijos padariniai netaikomi mokėjimams, kurie buvo atlikti iki to sprendimo paskelbimo dienos, tai yra, iki 2013 m. gegužės 9 d.; paskesniais teismo sprendimais, priimtinais išnagrinėjus individualius ieškinius dėl žalos atlyginimo, tas sprendimas buvo patvirtintas. Vėliau Sprendime *Gutiérrez Naranjo* Teisingumo Teismas nurodė, kad toks 2013 m. gegužės 9 d. sprendime įtvirtintoje nacionalinėje teismų praktikoje nustatytas apribojimas laiko atžvilgiu prieštarauja Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai. Taigi, nuo 2017 m. vasario 24 d. sprendimo (Nr. 123/2017) Aukščiausiais Teismas pakeitė savo jurisprudenciją, kad ji atitiktų Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*. Vis dėlto pažymėtina,

[5] C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980.

kad tuo metu, kai Teisingumo Teismas priėmė minėtą sprendimą, Ispanijos teismuose buvo nagrinėjamos kelios bylos dėl apatinės ribos sąlygų pripažinimo negaliojančiomis ir į šią bylą panašiose bylose vartotojų ieškiniuose dėl nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo (pagrindiniuose arba alternatyviuose reikalavimuose), vadovaujantis minėta nacionaline jurisprudencija, buvo apsiribota po 2013 m. gegužės 9 d. sumokėtomis sumomis, todėl vartotojai tų sprendimų, kuriais, remiantis jau suformuota jurisprudencija, grąžinimas buvo apribotas laiko atžvilgiu, neskundė.

20. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad Ispanijos civilinio proceso teisėje yra vadovaujamasi tam tikrais principais: principu, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, principu, kad procesiniai veiksmai turi būti atlikti per tam tikrą laiką, *mutatio libelli* arba draudimo keisti reikalavimą principu, ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principu (*principio de congruencia*), o apeliacinio skundo atveju – *reformatio in peius* draudimo principu. Kaip pripažinta *Tribunal Constitucional* (Konstitucinis Teismas, Ispanija, toliau – Konstitucinis Teismas) jurisprudencijoje, kai kurie iš šių principų, pavyzdžiui, *reformatio in peius* draudimo principas, yra įtvirtinti teisėje į veiksmingą teisminę gynybą, kuri yra nustatyta Ispanijos konstitucijos 24 straipsnyje (analogiškame Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsniui). Pasak prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, akivaizdu, kad dėl šių principų provincijos teismas šioje byloje negalėjo priteisti grąžinti visų pagal apatinės ribos sąlygą sumokėtų sumų, nes L pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriuo priteista grąžinti tik po 2013 m. gegužės 9 d. sumokėtas sumas, apeliacine tvarka neskundė.

21. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas principas, kad nesąžiningos sąlygos vartotojui yra neprivalomos, nedera su vartotojo pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo apribojimu laiko atžvilgiu, tačiau tas principas nėra absoliutus – jį riboja gero teisingumo vykdymo, pavyzdžiui, *res judicata* principas ir protingų terminų ieškiniui pareikšti nustatymo principas. Šiuo atžvilgiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Ispanijos teisės normos, pagal kurias apeliaciniu skundu galima ginčyti atskirus sprendimo rezoliucinės dalies punktus, o nė vienai iš šalių kurio nors rezoliucinės dalies punkto neginčijus, apeliacinės instancijos teismas to punkto panaikinti arba pakeisti negali, kai kuriais atžvilgiais yra panašios į *res judicata*. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo abejonių, ar nacionalinėje teisėje įtvirtintas principas, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, taip pat ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principas ir *reformatio in peius* draudimo principas yra suderinami su Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi, ir ypač ar Teisingumo Teismui priėmus Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*, nacionalinis teismas, nagrinėjantis bylą, kuri buvo pradėta tik pagal banko apeliacinį skundą ir kurioje vartotojas skundo nepadavė, turėtų priteisti grąžinti visas pagal nesąžiningą sąlygą gautas sumas, net jeigu dėl to, nusižengiant *reformatio in peius* draudimo principui, bankas atsidurtų blogesnėje padėtyje.

22. Būtent tokiomis aplinkybėmis Aukščiausiasis Teismas nutarė sustabdyti pagrindinės bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar pagal Direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalį draudžiama taikyti procesinius principus: principą, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, ieškinyje pateiktų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principą ir *reformatio in peius* draudimo principą, pagal kuriuos teismui, nagrinėjančiam banko pateiktą apeliacinį skundą dėl sprendimo, kuriuo laiko atžvilgiu

apribotas pagal „apatinės ribos sąlygą“, kuri pripažinta negaliojančia, vartotojo nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimas, neleidžiama grąžinti visų minėtų sumų ir taip pabloginti apelianto padėtį, nes vartotojas neapskundė minėto apribojimo?“

23. Pastabas raštu Teisingumo Teismui pateikė L, *Unicaja Banco*, Čekijos, Ispanijos, Italijos, Norvegijos vyriausybės ir Komisija.

24. 2021 m. balandžio 26 d. surengtas bendras teismo posėdis, kuriame taip pat nagrinėta byla C-600/19; per šį posėdį išklausyti L, *Unicaja Banco*, Ispanijos, Italijos, Norvegijos vyriausybių ir Komisijos žodiniai argumentai.

IV. Šalių pastabų santrauka

25. L teigia, kad, remiantis Sprendimu *Gutiérrez Naranjo*, nacionalinis teismas, vykdydamas Direktyvoje 93/13 nustatytą pareigą saugoti vartotojus, privalo savo iniciatyva priteisti su apatinės ribos sąlygos negaliojimu susijusius restitucijos padarinius. Per posėdį L taip pat tvirtino, kad pirmosios instancijos sprendimo apeliacine tvarka neskundė dėl nacionalinės teismų praktikos, o jei būtų skundęs, būtų turėjęs padengti bylinėjimosi išlaidas. L nuo pat pradžių reikalavo grąžinti visas sumas, todėl ieškinio dalykas nėra išplečiamas, o dėl apribojimo laiko atžvilgiu L pažymėjo, kad kol kas įsiteisėjusio spendimo šiuo klausimu nėra, taigi nėra ir *res judicata*. Pasak L, tokia pozicija neprieštarauja ir *reformatio in peius* draudimo principui, nes Sprendimo *Gutiérrez Naranjo* laikytis privaloma, antraip L sumos negalės būti grąžintos ir pagal nesąžiningą sąlygą sumokėtos sumos liks bankui.

26. *Unicaja Banco* tvirtina, jog pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nėra reikalaujama, kad apeliacinį skundą nagrinėjantis nacionalinis teismas *ex officio* nustatytų iš nesąžiningos sąlygos kylančias pasekmes, jeigu dėl to jis būtų priverstas nesilaikyti teisės normos, kuria yra draudžiamas *reformatio in peius*. L niekas netrukdė paduoti apeliacinį skundą arba priešinį apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos sprendimo ir L ne tik turėjo teisinį atstovą, bet ir žinojo apie ketinamą priimti Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*. Teisės norma, pagal kurią draudžiamas *reformatio in peius*, yra teisės į veiksmingą teisminę gynybą, kuri yra saugoma pagal Ispanijos konstitucijos 24 straipsnį, dalis, o vadovaujantis 2008 m. lapkričio 25 d. Sprendimu *Heemskerk ir Schaap*[6], pagal Direktyvą 93/13 šios teisės normos nesilaikyti nėra reikalaujama. Kaip per posėdį pažymėjo *Unicaja Banco*, lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų laikomasi, nes nacionalinė teismų praktika, kurią nurodo Komisija, yra netaikytina, o jurisprudencijos pakeitimai negali būti pagrindas iš naujo nagrinėti *res judicata* galią turinčius sprendimus.

27. Čekijos vyriausybė teigia, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nedraudžiama taikyti nurodytų nacionalinės proceso teisės principų, kurie, juos taikant apeliaciniams skundams, taip pat turi sąsajų su *res judicata*. Remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, šių principų negalima nepaisyti net ir saugant vartotojo interesus, ir šiuo atveju yra taikytinas 2020 m. kovo 11 d. Sprendimas *Lintner*[7].

28. Ispanijos vyriausybė teigia, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, aiškinamą kartu su Chartijos 47 straipsniu, nacionaliniam teismui nedraudžiama taikyti nurodytų nacionalinės proceso teisės principų, dėl kurių negalima nustatyti visų nesąžiningos sąlygos negaliojimo pasekmių taip, kaip paaiškinta Sprendime *Gutiérrez Naranjo*, priimtame įsiteisėjus pirmosios

[6] C-455/06, EU:C:2008:650.

[7] C-511/17, EU:C:2020:188.

instancijos sprendimui. Užtikrinus gynybą vartotojui, kuris laiku nepasinaudojo nacionalinėje teisėje įtvirtintomis teisių gynimo priemonėmis, šie principai būtų pažeisti, o *reformatio in peius* draudimo principas grindžiamas teise į veiksmingą teisminę gynybą, garantuojamą pagal Chartijos 47 straipsnį. Veiksmingumo principo yra laikomasi, nes pagal nacionalinę teisę pirmąja instancija nagrinėjamos bylos šalims yra leidžiama ginti savo teises, o teismas gali *ex officio* išnagrinėti nesąžiningas sąlygas, taip pat yra galimybė paduoti skundus apeliacine tvarka. Per posėdį buvo teigiama, kad ši byla yra susijusi su *res judicata*, taip pat, kad tinkamo palyginimo su Komisijos nurodyta nacionaline jurisprudencija nėra, todėl lygiavertiškumo principas nepažeistas.

29. Italijos vyriausybė tvirtina, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nedraudžiama taikyti nurodytų nacionalinės proceso teisės principų. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos išplaukia, jog tai, kad apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos sprendimo nepalankių motyvų nebuvo paduotas, reiškia, kad sprendimas turi *res judicata* galią, todėl apeliacinės instancijos teismas savo iniciatyva negali kelti klausimų dėl tame sprendime išdėstyto neteisingo Sąjungos teisės aiškinimo. Tai neprieštarauja veiksmingumo principui, nes vartotojas gali netrukdomas paduoti apeliacinį skundą, o vėlesnis nacionalinės teismų praktikos arba Sąjungos jurisprudencijos pakeitimas nėra pagrindas *res judicata* principo netaikyti. Kaip Italijos vyriausybė pabrėžė per posėdį, Direktyvos 93/13 6 straipsniu turi būti remiamasi laikantis nacionalinėse sistemose nustatytų ribų, o iš to išplaukia, kad turi būti laikomasi nacionalinės proceso teisės normų, pavyzdžiui, dėl *res judicata*.

30. Norvegijos vyriausybė tvirtina, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nedraudžiama taikyti nurodytų nacionalinės proceso teisės principų apeliaciniame procese, net jeigu kuriais nors skundžiamo sprendimo rezoliucinės dalies punktais pažeidžiama Direktyva 93/13, jeigu vartotojo procesiniams veiksmams atlikti nustatyti terminai atitinka veiksmingumo principą. Šiais principais yra saugomi svarbiausi ES ir Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių interesai ir jų negalima paminti išplečiant veiksmingumo principo taikymą. Kaip Norvegijos vyriausybė pabrėžė per posėdį, jeigu nacionaliniai teismai neteisingai aiškina Sąjungos ir Europos ekonominės erdvės teisę, galima naudotis kitomis teisinės gynybos priemonėmis, pavyzdžiui, patraukti valstybę atsakomybėn ir taikyti nacionalines taisykles, pagal kurias leidžiama įsiteisėjusius sprendimus nagrinėti iš naujo.

31. Komisija teigia, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį draudžiama taikyti nurodytus nacionalinės proceso teisės principus, nes nesilaikoma lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Jos nuomone, ši byla su *res judicata* nesusijusi, nes procesas tebevyksta. Dėl lygiavertiškumo principo Komisija tvirtina, kad yra suformuota nuosekli Konstitucinio Teismo [8] ir Aukščiausiojo Teismo [9] praktika, kurioje pripažįstama, jog viešosios tvarkos normų taikymas *ex officio* sudaro nurodytų principų išimtį; kadangi Direktyvos 93/13 6 straipsnis yra pripažįstamas viešosios tvarkos norma, nacionalinis teismas turėjo visapusiškai taikyti šio straipsnio nuostatas savo iniciatyva, o minėti principai jo neturėjo riboti. Dėl veiksmingumo principo Komisija tvirtina, kad dėl griežto nurodytų principų taikymo naudotis pagal Direktyvą 93/13 suteikiamomis teisėmis tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga, dėl to pagal nacionalinę jurisprudenciją L negalėjo reikiamu laiku paduoti apeliacinio skundo ir dėl tokių teisinių aplinkybių bei minėtų principų ji neteko galimybės pasinaudoti vienintele pagal tą direktyvą jai suteikiamų teisių gynimo priemone. Kaip pažymėta per posėdį, šioje byloje nagrinėjamas išskirtinis atvejis ir, nors nacionalinis teismas privalo nustatyti visas iš nesąžiningos sąlygos kylančias pasekmes, teisės į gynybą nėra pabloginamos, nes prieš įvykdydamas savo pareigą teismas išklauso šalis, taigi per procesą yra garantuojama teisė į veiksmingą teisinę gynybą.

[8] Komisija remiasi 2008 m. kovo 10 d. sprendimu (Nr. 41/2008) ir jame nurodyta jurisprudencija.

[9] Komisija remiasi 2008 m. birželio 20 d. sprendimu (Nr. 3257/2008) ir 2009 m. rugsėjo 16 d. sprendimu (Nr. 5696/2009).

V. Analizė

32. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį draudžiama taikyti tam tikrus nacionalinės proceso teisės principus, įskaitant principą, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principą ir *reformatio in peus* draudimo principą, nustatytus Civilinio proceso kodekso 216 straipsnyje, 2018 straipsnio 1 dalyje ir 465 straipsnio 5 dalyje, dėl kurių nacionalinis teismas, nagrinėjantis apeliacinį skundą dėl sprendimo, kuriuo vartotojo pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimas yra apribojamas laiko atžvilgiu, negali, vadovaudamasis Sprendimu *Gutiérrez Naranjo*, savo iniciatyva priteisti grąžinti visas tas sumas, nes vartotojas to apribojimo neginčijo.

33. Kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, klausimas kyla dėl sąveikos tarp nacionalinio teismo pareigos pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, įskaitant apeliaciniame procese teismo priimame sprendime, savo iniciatyva išnagrinėti sutarties sąlygų nesąžiningumą ir nustatyti visas pasekmes, kylančias iš išvados, kad sąlyga yra nesąžininga, ir tarp keleto nacionalinės proceso teisės principų, kurie yra taikomi remiantis ta direktyva iškeltose bylose. Bendrai kalbant, principas, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, reiškia, kad teisė inicijuoti procesą arba jį nutraukti ir nustatyti bylos dalyką priklauso šalims [10]. Šis principas yra susijęs su ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principu, nes teismas privalo užtikrinti, kad sprendimai nuosekliai derėtų su šalių pateiktais prašymais [11]. O pagal *reformatio in peius* draudimo principą skundą aukštesnės instancijos teismui, pavyzdžiui, apeliacinį skundą, pareiškusi šalis negali atsidurti nepalankesnėje padėtyje, negu būtų buvusi, jeigu to ieškinio nebūtų pareiškusi [12].

34. Prieš atsakydamas į šioje byloje iškeltą klausimą, pirmiausia pateiksiu pradinę pastabą dėl galimo Chartijos 47 straipsnio aktualumo šiomis aplinkybėmis (A dalis). Paskui nagrinėsiu Teisingumo Teismo jurisprudenciją, susijusią su nacionalinio teismo *ex officio* pagal Direktyvą 93/13 atliekama nesąžiningų sąlygų kontrole, taip pat nagrinėsiu Sprendimą *Gutiérrez Naranjo* (B dalis) ir jame įtvirtintoje jurisprudencijoje suformuotų principų taikymą šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis (C dalis).

35. Remdamasis atlikta analize padariau išvadą, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, aiškinamą atsižvelgiant į veiksmingumo principą, nurodytus nacionalinės proceso teisės principus šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis taikyti draudžiama.

A. Pradinė pastaba

36. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir iš *Unicaja Banco* bei Ispanijos vyriausybės pastabų matyti, kad šioje byloje iškeltas klausimas yra susijęs su tam tikrų nacionalinės proceso teisės principų, kurių pagrindą sudaro teisė į veiksmingą teisminę gynybą, garantuojamą Ispanijos konstitucijos 24 straipsniu (analogišku Chartijos 47 straipsniui), suderinamumu su Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi. Ispanijos vyriausybė taip pat siūlo atsakant į iškeltą klausimą atsižvelgti į Chartijos 47 straipsnį.

[10] Šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Lintner* (C-511/17, EU:C:2019:1141, 43 punktas).

[11] Šiuo klausimu žr. Muñoz-Perea Piñar, D., „Ámbito del principio de congruencia a la luz de la jurisprudencia de la Sala Primera del Tribunal Supremo“, *Noticias Jurídicas*, 2020.

[12] Šiuo klausimu žr. generalinio advokato V. Trstenjak išvadą byloje *Les Éditions Albert René* / *VRDT* (C-16/06 P, EU:C:2007:728, 35 ir 36 punktai).

37. Remiantis suformuota jurisprudencija, Chartijos 47 straipsnyje, kuriame dar kartą patvirtintas veiksmingos teisminės gynybos principas, įtvirtinta kiekvieno asmens, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, buvo pažeistos, teisė į veiksmingą tų teisių gynimą teisme [13]. Ginčo dėl to, ar šioje byloje Chartijos 47 straipsnis yra taikytinas, nekyla, nes aptariami nacionalinės teisės aktai patenka į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, taigi pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį gali būti laikoma, kad jais įgyvendinama Sąjungos teisė [14].

38. Kitos savo išvados, kurią pateikiau bylose C-693/19 ir C-831/19, 59 ir 60 punktuose išsamiai paaiškinau, kad Teisingumo Teismo jurisprudencijoje dėl Direktyvos 93/13 yra nustatytas ypatingas Chartijos 47 straipsnio ir veiksmingumo principo, kuriuo taip pat įtvirtinama valstybių narių pareiga užtikrinti Sąjungos teisėje apibrėžtų žmogaus teisių teisminę gynybą (žr. šios išvados 45 punktą) [15], tarpusavio santykis. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas konstatavo, kad valstybių narių pareiga užtikrinti iš Direktyvos 93/13 kylančių asmenų teisių veiksmingumą, taip pat reiškia, kad valstybės narės privalo užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą, įtvirtintą ir Chartijos 47 straipsnyje, kuris, be kita ko, taikomas ir apibrėžiant procesines taisykles, susijusias su tokiomis teisėmis grindžiamais ieškiniais [16].

39. Be to, kaip matyti iš iki šiol suformuotos Teisingumo Teismo jurisprudencijos dėl Direktyvos 93/13, kai vertinamas nacionalinės proceso teisės normų suderinamumas su minėtos direktyvos reikalavimais, Chartijos 47 straipsnis atrodo didele dalimi patvirtina arba papildo veiksmingumo principą. Pavyzdžiui, šiomis aplinkybėmis Chartijos 47 straipsnis yra taikomas nagrinėjant klausimą dėl galimybės naudotis veiksmingomis teisinės gynybos priemonėmis, kad šalys galėtų naudotis savo teisėmis pagal Direktyvą 93/13 [17], taip pat nagrinėjant klausimą dėl teisingo bylos nagrinėjimo, pavyzdžiui, dėl šalių procesinio lygiateisiškumo ir *audi alteram partem* principo, kai teismo byloje yra nagrinėjamas sąlygų teisėtumas pagal minėtą direktyvą [18].

40. Šioje byloje ginčo dėl to, ar šalims suteikta galimybė pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis ir ginti savo teises pagal Direktyvą 93/13, nekyla. Kaip pažymi Komisija, nacionalinio teismo pareiga nustatyti visas pasekmes, kylančias iš nesąžiningos sąlygos pagal minėtos direktyvos 6 straipsnio 1 dalį, šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis teisių į gynybą atrodo irgi nesusilpnina. Taip pat reikėtų pažymėti, kad Sprendime *Gutiérrez Naranjo* Teisingumo Teismas savo argumentus grindė Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi ir konstatavo, kad šiomis aplinkybėmis Chartijos 47 straipsniu remtis nebūtina [19]. Todėl, kadangi atskirų argumentų dėl Chartijos 47 straipsnio Teisingumo Teismui nebuvo pateikta ir kol kas nagrinėjant šioje byloje iškeltus klausimus Chartijos 47 straipsniu nebuvo remiamasi, man taip pat nėra pagrindo to daryti.

[13] Žr. 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimą *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 40 punktas).

[14] Šiuo klausimu žr. 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, 47 punktas), taip pat žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2015:746, 83 ir 84 punktai).

[15] Šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2015:746, 85–97 punktai). Pavyzdžiui, žr. Duin, A., „Metamorphosis? The Role of Article 47 of the ES Charter of Fundamental Rights in Cases Concerning National Remedies and Procedures under Directive 93/13/EEC“, *Journal of European Consumer and Market Law*, vol. 6, 2017, p. 190–198.

[16] Žr. 2021 m. birželio 10 d. Sprendimą *VB ir kt.* (C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, 29 punktas).

[17] Žr., be kita ko, 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, ypač 59 punktą), 2014 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, ypač 45, 47 ir 66 punktus) ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Biuro podróży „Partner“* (C-119/15, EU:C:2016:987, 23–47 punktai), palyg. su 2014 m. vasario 27 d. Sprendimu *Pohotovosť* (C-470/12, EU:C:2014:101, 36–57 punktai).

[18] Žr., be kita ko, 2013 m. vasario 21 d. Sprendimą *Banif Plus Bank* (C-472/11, EU:C:2013:88, 29–36 punktai), 2014 m. liepos 17 d. Sprendimą *Sánchez Morcillo ir Abril García* (C-169/14, EU:C:2014:2099, 21–51 punktai) ir 2021 m. balandžio 29 d. Sprendimą *Rzecznik Praw Obywatelskich* (C-19/20, EU:C:2021:341, 91–99 punktai), palyg. su 2015 m. liepos 16 d. Nutartimi *Sánchez Morcillo ir Abril García* (C-539/14, EU:C:2015:508, 23–50 punktai).

[19] Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimą (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 42, 75 ir 76 punktai).

B. Nagrinėjamai bylai svarbi Teisingumo Teismo jurisprudencija dėl nacionalinių teismų ex officio vykdytinos nesąžiningų sąlygų kontrolės

41. Reikėtų priminti, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį iš valstybių narių reikalaujama nustatyti, kad nesąžiningos sąlygos vartotojui nėra privalomos [20]. Be to, pagal minėtos direktyvos 7 straipsnio 1 dalį, aiškinamą kartu su šios direktyvos 24 konstatuojamąja dalimi, valstybės narės privalo numatyti tinkamas ir veiksmingas priemones, kuriomis būtų užkirstas kelias tolesniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse su vartotojais [21]. Nors dėl šių nuostatų jau yra suformuota gausi jurisprudencija, išvardysiu taikytinus ir mano šioje byloje atliekamai analizei aktualiausius principus, kurie išplaukia iš tos jurisprudencijos, taip pat ir iš Sprendimo *Gutiérrez Naranjo*, ir yra susiję su nacionalinio teismo pareiga *ex officio* nagrinėti sutarčių sąlygų nesąžiningumą ir tos pareigos apimtį.

1. Nacionalinio teismo pareiga atlikti kontrolę ex officio

42. Pagal suformuotą jurisprudenciją Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojas yra silpnesnėje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas, atsižvelgiant tiek į derybines galias, tiek į turimos informacijos lygį, todėl jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto parengtomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui [22]. Siekiant užtikrinti Direktyva 93/13 numatytą apsaugą, tarp vartotojo ir pardavėjo arba tiekėjo egzistuojanti nelygybė gali būti kompensuota tik pozityviais su sutartiniais santykiais nesusijusių subjektų veiksmais [23]. Todėl, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama pagal Direktyvą 93/13 vartotojams suteikiama apsauga, pobūdį ir svarbą, nacionalinis teismas privalo savo iniciatyva įvertinti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, ir tokiu būdu kompensuoti šį tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo esantį disbalansą, jei tik jam žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės [24].

2. Nacionalinio teismo pareigos atlikti kontrolę ex officio apimtis

43. Dėl šios bylą apeliacine tvarka nagrinėjusio nacionalinio teismo pareigos vykdymo pažymėtina, kad taip pat yra nustatyta, jog tais atvejais, kai Sąjungos teisės aktais tam tikri dalykai nereglamentuojami, apeliacinėje byloje taikomos procesinės taisyklės, skirtos užtikrinti iš Sąjungos teisės kildinamas asmenų teises, nustatomos valstybių narių teisės sistemose, tačiau tokios taisyklės turi būti ne mažiau palankios nei tos, kurios taikomos panašioms vidaus situacijoms (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų Sąjungos teisės normomis suteiktų teisių įgyvendinimas neturi tapti neįmanomas ar pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) [25].

44. Dėl lygiavertiškumo principo pažymėtina, kad būtent nacionalinis teismas, kuris gerai išmano išsamias nacionalinės teisės sistemoje taikomas proceso taisykles, turi nustatyti, ar to principo laikomasi, atsižvelgdamas į ieškinio dalyką, pagrindą ir esminius jo elementus [26]. Dėl šio aspekto

[20] Žr. 2021 m. sausio 27 d. Sprendimą *Dexia Nederland* (C-229/19 ir C-289/19, EU:C:2021:68, 57 punktas). Taip pat žr. Direktyvos 93/13 21 konstatuojamąją dalį.

[21] Žr. 2020 m. liepos 9 d. Sprendimą *Raiffeisen Bank / BRD Groupe Societé Générale* (C-698/18 ir C-699/18, EU:C:2020:537, 52 punktas).

[22] Žr. 2000 m. birželio 27 d. Sprendimą *Océano Grupo Editorial / Salvat Editores* (C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 25 punktas) ir 2019 m. kovo 26 d. Sprendimą *Abanca Corporación Bancaria / Bankia* (C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 49 punktas).

[23] Žr. 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, EU:C:2010:659, 48 punktas) ir 2020 m. kovo 11 d. Sprendimą *Lintner* (C-511/17, EU:C:2020:188, 25 punktas).

[24] Žr. 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 32 punktas) ir 2020 m. birželio 4 d. Sprendimą *Kancelaria Medius* (C-495/19, EU:C:2020:431, 37 punktas).

[25] Žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Jőrös* (C-397/11, EU:C:2013:340, 29 punktas).

[26] Žr. 2018 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Danko ir Danková* (C-448/17, EU:C:2018:745, 40 punktas).

Teisingumo Teismas konstatavo, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnis yra lygiavertis nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos [27]. Vadinasi, jeigu apeliacine tvarka bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas turi diskrecijos teisę arba pareigą savo iniciatyva, atsižvelgdamas į nacionalines viešosios tvarkos normas, įvertinti teisės akto galiojimą, nepaisant to, kad pirmojoje instancijoje joks prieštaravimas dėl to nepareikštas, jis šia kompetencija turi pasinaudoti ir tam, kad savo iniciatyva pagal Direktyvą 93/13 įvertintų, ar sąlyga yra nesąžininga [28].

45. Dėl veiksmingumo principo Teisingumo Teismas nurodė, kad kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės proceso teisės nuostatos Sąjungos teisės taikymas tampa neįmanomas arba pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios nuostatos svarbą visame procese, į proceso eigą ir jo ypatumus apskritai, taip pat prireikus į nacionalinę teismų sistemą pagrindžiančius principus, pavyzdžiui, teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo ir sklandaus proceso principus [29]. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas pripažino, kad dėl poreikio laikytis to principo negalima reikalauti, kad būtų kompensuotas visiškas vartotojo pasyvumas [30].

46. Teisingumo Teismas taip pat pripažino, kad vartotojų apsauga nėra absoliuti ir kad Sąjungos teisė nenustato nacionaliniam teismui pareigos netaikyti nacionalinių proceso teisės normų, suteikiančių sprendimui *res judicata* galią, net jei tai leistų pašalinti Direktyvoje 93/13 įtvirtintos nuostatos, koks bebūtų jos pobūdis, pažeidimą [31]. Iš tiesų, Teisingumo Teismas pabrėžė *res judicata* principo svarbą tiek Sąjungos teisės, tiek nacionalinės teisės sistemose ir tai, kad siekiant užtikrinti teisės ir teisinių santykių stabilumą ir gerą teisingumo vykdymą, svarbu, kad teismų sprendimai, kurie, išnaudojus visas galimas teisių gynimo priemones arba pasibaigus naudojimosi jomis numatytiems terminams, tampa galutiniai, nebegalėtų būti ginčijami [32].

47. Pavyzdžiui, 2009 m. spalio 6 d. Sprendime *Asturcom Telecomunicaciones* [33] Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionalinės teisės normos, kuriomis nustatytas dviejų mėnesių terminas, kuriam pasibaigus ir nepareiškus ieškinio dėl panaikinimo, arbitražo sprendimas tapo galutinis ir įgijo *res judicata* galią, atitinka veiksmingumo principą, pažymėdamas, kad šis principas negali būti išplėstas tiek, kad būtų visapusiškai kompensuotas vartotojos, kuri nesikreipė į teismą dėl savo teisių gynimo, visiškas pasyvumas.

48. Kita vertus, 2016 m. vasario 18 d. Sprendime *Finanmadrid EFC* [34] Teisingumo Teismas konstatavo, kad nacionalinės teisės aktas, kuriuo *res judicata* principas taikytas mokėjimo įsakymo procedūroje, pažeidžia veiksmingumo principą, nes institucijos sprendimas, kuriuo užbaigta mokėjimo įsakymo procedūra, įgijo *res judicata* galią, todėl mokėjimo įsakymo vykdymo etape nebuvo įmanoma įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumo tiesiog dėl to, kad vartotojas nepareiškė prieštaravimo per tam skirtą terminą ir buvo didelė rizika, kad vartotojas to nepadarys.

[27] Žr. 2018 m. gegužės 17 d. Sprendimą *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen* (C-147/16, EU:C:2018:320, 35 punktas).

[28] Žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Jőrös* (C-397/11, EU:C:2013:340, 30 punktas).

[29] Žr. 2021 m. balandžio 22 d. Sprendimą *PROFI CREDIT Slovakia* (C-485/19, EU:C:2021:313, 53 punktas).

[30] Žr. 2015 m. spalio 1 d. Sprendimą *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, 62 punktas).

[31] žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 68 punktas).

[32] Žr. 2017 m. sausio 26 d. Sprendimą *Banco Primus* (C-421/14, EU:C:2017:60, 46 punktas).

[33] C-40/08, EU:C:2009:615, 34–48 punktai.

[34] C-49/14, EU:C:2016:98, 45–55 punktai.

3. Sprendimas Gutiérrez Naranjo

49. Galiausiai pažymėtina, kad dėl pasekmių, kurios kyla sutarties sąlygą pripažinus nesąžininga, Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nacionalinis teismas privalo netaikyti nesąžiningos sąlygos, kad ji nesukeltų privalomų pasekmių vartotojui, nebent vartotojas tam prieštarauja [35]. Nacionalinis teismas privalo nustatyti visas pasekmes, kurios pagal nacionalinę teisę kyla sąlygą pripažinus nesąžininga, kad būtų pasiektas minėto straipsnio nuostatoje įtvirtintas rezultatas [36].

50. Šiuo atžvilgiu reikėtų aiškiai pažymėti, kad Sprendime *Gutiérrez Naranjo* [37] Teisingumo Teismas konstatavo, jog pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį tokia nacionalinė teismų praktika, kokia įtvirtinta 2013 m. gegužės 9 d. sprendimu ir pagal kurią nesąžiningos sąlygos negaliojimo restitucijos padariniai yra ribojami laiko atžvilgiu ir pripažįstami tik dėl sumų, kurios buvo nepagrįstai sumokėtos po sprendimo, kuriuo konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo, draudžiama. Teisingumo Teismas ypač pabrėžė, kad nesąžininga sutarties sąlyga iš principo turi būti laikoma niekuomet neegzistavusia, kad negalėtų padaryti jokio poveikio vartotojui. Teismui konstatavus, kad sąlyga yra nesąžininga, iš esmės turi būti atkurta vartotojo faktinė ir teisinė padėtis, kurioje jis būtų, jeigu minėtos sąlygos nebūtų buvę. Taigi, nacionalinio teismo pareiga netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, pagal kurią privaloma mokėti sumas, kurios, kaip vėliau paaiškėja, yra nepagrįstos, iš principo reiškia atitinkamus restitucijos padarinius šių sumų atžvilgiu. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionalinė teisė iš esmės neturi pažeisti teisės, kurią vartotojas įgyja pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį į tai, kad nesąžininga sąlyga jam nebūtų privaloma.

51. Taigi, iš suformuotos jurisprudencijos išplaukia, kad pagal Direktyvą 93/13 valstybės narės neprivalo nustatyti kokios nors konkrečios nacionalinių teismų *ex officio* atliekamos nesąžiningų sąlygų kontrolės procesinės sistemos, jeigu teismai vykdo savo pareigas pagal Sąjungos teisę ir, be kita ko, laikosi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Be to, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, pažymėtina, kad vartotojų apsauga nėra absoliuti, tačiau nėra absoliutūs ir nacionalinės proceso teisės principai, taikomi bylose, kuriose pagal minėtą direktyvą vertinamas sąlygų nesąžiningumas. Kaip paaiškinta šios išvados 47, 48 ir 50 punktuose nurodytuose sprendimuose, Teisingumo Teismas, vertindamas nacionalinės proceso teisės normų ir Direktyvos 93/13 reikalavimų tarpusavio santykį, laikosi pusiausvyros principo, užtikrindamas, kad tokios teisės normos nesilpnintų minėta direktyva sukurtos vartotojų apsaugos sistemos.

52. Šios bylos aplinkybes reikia nagrinėti atsižvelgiant būtent į tokius Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuotus principus.

C. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuotų principų taikymas šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis

53. Reikėtų iš karto pažymėti, kad Čekijos, Ispanijos, Italijos ir Norvegijos vyriausybės mano, kad *res judicata* principas šioje byloje yra aktualus, tačiau L ir Komisija su tuo nesutinka. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad, nors *res judicata* principas prejudiciniame klausime

[35] Žr. 2020 m. kovo 3 d. Sprendimą *Gómez del Moral Guasch* (C-125/18, EU:C:2020:138, 58 punktas).

[36] Žr. 2020 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Banca B.* (C-269/19, EU:C:2020:954, 43 punktas).

[37] Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimą (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 61 ir 75 punktai). Išsamesnė analizė pateikta, pavyzdžiui, Leskinen, C. Ir de Elizalde, F., „The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: *Gutiérrez Naranjo*“, *Common Market Law Review*, vol. 55, 2018, p. 1595-1618.

nėra minimas, nacionalinės proceso teisės normos, panašios į *res judicata* galią turinčias normas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui vis dėto kelia abejonių (žr. šios išvados 21 punktą). Remiantis suformuota jurisprudencija, nacionalinės teisės aiškinimas ir taikymas priklauso tik nacionalinio teismo jurisdikcijai [38]. Taigi, nors savo analizėje daugiausiai dėmesio skiriu nacionalinės proceso teisės principams, kurie yra paminėti prejudiciniame klausime, būtent principui, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principui ir *reformatio in peius* draudimo principui, nematau priežasčių, dėl kurių mano analizė negalėtų būti taikoma nacionalinės proceso teisės normoms dėl *res judicata* ta apimtimi, kuria prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laiko jas svarbiomis šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis.

54. Dėl lygiavertiškumo principo Komisija tvirtina, kad Konstitucinis Teismas ir Aukščiausiasis Teismas yra suformavę nuoseklią praktiką, kurioje pripažįstama, kad viešosios tvarkos normų taikymas *ex officio* sudaro nacionalinės proceso teisės principų išimtį, tačiau *Unicaja Banco* ir Ispanijos vyriausybė laikosi kitokios pozicijos (žr. šios išvados 26, 28 ir 31 punktus). Atsižvelgiant į šios išvados 44 punkte nurodytą Teisingumo Teismo jurisprudenciją ir tai, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnis laikomas lygiaverčiu nacionalinės viešosios tvarkos normoms, darytina išvada, kad tuo atveju, jeigu pagal nacionalinę teisę tokios normos yra laikomos nurodytų nacionalinių proceso teisės principų taikymo išimtimi, apeliacinį skundą nagrinėjantis teismas privalo savo iniciatyva visapusiškai taikyti Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, o minėti principai jo neturi riboti [39]. Todėl būtent prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patvirtinti, ar pagrindinėje byloje nacionalinė teismų praktika yra taikytina, o man atrodo, jei ji būtų taikytina ir būtų taikomi nacionalinės proceso teisės principai, dėl kurių L negali pasinaudoti teise remtis Teisingumo Teismo jurisprudencija gindama savo teises pagal Direktyvą 93/13, būtų pažeidžiamas lygiavertiškumo principas.

55. Dėl veiksmingumo principo reikia pažymėti, kad, mano nuomone, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija yra pagrįstų priežasčių manyti, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, aiškinamą atsižvelgiant į minėtą principą, nurodytus nacionalinės proceso teisės principus šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis taikyti draudžiama.

56. L iš tikrųjų nepadavė apeliacinio skundo arba priešinio apeliacinio skundo dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriame pagal nesąžiningą sąlygą gautų sumų restitucijos padariniai apriboti laiko atžvilgiu, o remiantis šios išvados 45 punkte nurodyta Teisingumo Teismo jurisprudencija, visiškas vartotojo pasyvumas gali apriboti veiksmingumo principą. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis tai, kad vartotojas, šiuo atveju – L, laiku nepareiškė ieškinio, galima paaiškinti tuo, kad tuo metu, kai Teisingumo Teismas priėmė Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*, kuriame aiškiai konstatavo, kad nacionalinė teismų praktika, įtvirtinta 2013 m. gegužės 9 d. sprendimu, prieštarauja Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai, terminas apeliaciniam skundui arba priešiniam apeliaciniam skundui paduoti pagal nacionalinę teisę jau buvo praėjęs.

57. Mano nuomone, tokiomis aplinkybėmis vartotoją, šiuo atveju – L, sunku kaltinti už tai, kad jis reikiamu laiku nepadavė apeliacinio skundo ar priešinio apeliacinio skundo ir neginčijo nacionalinės teismų praktikos, įtvirtintos 2013 m. gegužės 9 d. sprendimu, kuri nebūtų jam

[38] Žr. 2020 m. liepos 9 d. Sprendimą *Raiffeisen Bank / BRD Groupe Societé Générale* (C-698/18 ir C-699/18, EU:C:2020:537, 46 punktas).

[39] Derėtų paminėti, kad Teisingumo Teismas pripažino, jog pareiga *ex officio* vertinti sutarčių sąlygų nesąžiningumą pagal Direktyvą 93/13 yra procesinė norma, kuri įpareigoja nacionalinius teismus. Žr. 2019 m. lapkričio 7 d. Sprendimą *Profi Credit Polska* (C-419/18 ir C-483/18, EU:C:2019:930, 74 punktas). Taigi, tai, kad nacionalinė teismų praktika yra susijusi su procesinio pobūdžio viešosios tvarkos normomis, kaip nurodė *Unicaja Banco* ir Ispanijos vyriausybė, savaime negali būti kliūtis ją taikyti šioje byloje.

leidusi laimėti bylos. *Unicaja Banco* ir Ispanijos vyriausybės argumentas, kad nacionalinėje teisėje yra numatyta galimybė koreguoti iš atitinkamos šalies priteisiamas padengti išlaidas, dėl minėtos nacionalinės jurisprudencijos egzistavimo manęs irgi neįtikina daryti priešingą išvadą. Be to, priešingai tam, ką tvirtina *Unicaja Banco*, tai, kad L turėjo teisinį atstovą ir akivaizdžiai žinojo apie ketinamą priimti Sprendimą *Gutiérrez Naranjo*, šios analizės nepaneigia. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, jog tai, kad vartotojas turi teisinį atstovą, nedaro poveikio nacionalinio teismo pareigai pagal Direktyvą 93/13 vertinti nesąžiningas sąlygas [40]. Taip pat reikėtų pažymėti, kad 2016 m. liepos 13 d. pateiktoje generalinio advokato P. Mengozzi išvadoje [41] padaryta kitokia nei Teisingumo Teismas išvada, taigi, iki Sprendimo *Gutiérrez Naranjo* priėmimo ta išvada galėjo patvirtinti nuomonę, kad nacionalinė teismų praktika galimai dera su Direktyva 93/13.

58. Taigi tomis aplinkybėmis reikėtų laikyti, kad, kaip pažymėjo Komisija, dėl 2013 m. gegužės 9 d. sprendime įtvirtintos nacionalinės teismų praktikos ir dėl nurodytų nacionalinės proceso teisės principų taikymo L neteko procesinių priemonių ginti savo teises pagal Direktyvą 93/13. Be to, kaip pažymėjo L, išvada, kad dėl tų nacionalinės proceso teisės principų apeliacinį skundą nagrinėjantis nacionalinis teismas negali laikydamasis Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ex officio* priteisti grąžinti visų vartotojo pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų, reikštų, kad L padėtyje atsidūręs vartotojas neturėtų jokios galimybės susigrąžinti visas pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtas sumas ir jos liktų bankui. Dėl šio aspekto Teisingumo Teismas minėtame sprendime pabrėžė, kad nacionalinės teisės negalima taikyti iš esmės pažeidžiant vartotojams pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį suteikiamą teisę į tai, kad nesąžininga sąlyga jiems nebūtų privaloma (žr. šios išvados 50 punktą).

59. Taip pat norėčiau pažymėti, kad, mano nuomone, šioje byloje nagrinėjamos aplinkybės skiriasi nuo aplinkybių, dėl kurių priimtas 2020 m. kovo 11 d. Sprendimas *Lintner* [42]. Tame sprendime Teisingumo Teismas iš esmės konstatavo, kaip pažymėta ir mano išvadoje toje byloje, kad *ex officio* vertindamas nesąžiningas sąlygas pagal Direktyvą 93/13 nacionalinis teismas neprivalo nepaisyti principo, kad ieškinio dalyką apibrėžia šalys, ir neprivalo išnagrinėti visų sutarties sąlygų, net ir tų, kurios į ginčo dalyką nepatenka. Šioje byloje nagrinėjamu atveju – priešingai – L iš pat pradžių pareiškė reikalavimą grąžinti visas pagal nesąžiningą sąlygą nepagrįstai sumokėtas sumas, tad šis reikalavimas tebėra ieškinio dalyko dalis (žr. šios išvados 13 ir 25 punktus).

60. Teisingumo Teismo pozicija, kurios jis laikėsi 2008 m. lapkričio 25 d. Sprendime *Heemskerk ir Schaap* [43], šioje byloje nagrinėjamu atveju taip pat atrodo yra netaikytina. Tame sprendime nagrinėtu atveju buvo aiškinamos tam tikros Sąjungos priemonės, kurios paprastai būna susijusios su eksporto grąžinamosiomis išmokomis už žemės ūkio produktus. Taigi, galima matyti, kad Teisingumo Teismo sprendimas, kad Sąjungos teisė neįpareigoja nacionalinių teismų savo iniciatyva taikyti Sąjungos teisės aktų, jeigu dėl to būtų pamintas nacionalinėje proceso teisėje įtvirtintas *reformatio in peius* draudimo principas, priimtas kitomis aplinkybėmis negu konkrečiai šiuo atveju, kai reikia veiksmingai apsaugoti vartotojus pagal Direktyvą 93/13 [44].

[40] Šiuo klausimu žr. 2020 m. kovo 11 d. Sprendimą *Lintner* (C-511/17, EU:C:2020:188, 40 punktas) ir mano išvadą byloje *Lintner* (C-511/17, EU:C:2019:1141, 65–69 punktai).

[41] Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. generalinio advokato P. Mengozzi išvadą byloje *Gutiérrez Naranjo ir kt.* (C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:552, 38–76 punktai).

[42] C-511/17, EU:C:2020:188, 28–34 punktai. Žr. mano išvadą byloje *Lintner* (C-511/17, EU:C:2019:1141, 49–53 punktai).

[43] C-455/06, EU:C:2008:650, 44–48 punktai. Palyg. su 2014 m. vasario 13 d. Sprendimu *Maks Pen* (C-18/13, EU:C:2014:69, 37 punktas).

[44] Šiuo klausimu žr. 2007 m. birželio 7 d. Sprendimą *van der Weerd ir kt.* (C-222/05 – C-225/05, EU:C:2007:318, 39 ir 40 punktai).

61. Taigi reikėtų daryti išvadą, kad aptariami nacionalinės proceso teisės principai prieštarauja veiksmingumo principui, nes dėl jų neįmanoma arba pernelyg sudėtinga užtikrinti pagal Direktyvą 93/13 vartotojams suteikiamą apsaugą.

62. Atsižvelgdamas į tai darau išvadą, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, aiškinamą atsižvelgiant į veiksmingumo principą, nurodytus nacionalinės proceso teisės principus šioje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis taikyti draudžiama.

VI. Išvada

63. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, siūlau Teisingumo Teismui į *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis teismas, Ispanija) pateiktą prejudicinį klausimą atsakyti taip:

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis laikantis veiksmingumo principo turi būti aiškinama taip, kad, nacionalinės proceso teisės principus, t. y. principą, kad bylos dalyką apibrėžia šalys, ieškinyje išdėstytų reikalavimų ir sprendimo rezoliucinės dalies atitikimo principą ir *reformatio in peius* draudimo principą, dėl kurių nacionalinis teismas, nagrinėjantis banko pateiktą apeliacinį skundą dėl sprendimo, kuriuo laiko atžvilgiu apribotas pagal apatinės ribos sąlygą, vėliau pripažintą negaliojančia, vartotojo nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimas, negali priteisti grąžinti visų minėtų nepagrįstai sumokėtų sumų, taikyti draudžiama.